

Itsenäisen asumisen harjoittelu sijaishuollossa ja tuettu asuminen jälkihuollossa

Aluehallintovirastojen tietoon on tullut, että kunnilla on sijaishuoltoa järjestäessään erilaisia tapoja toteuttaa sijoitetun lapsen itsenäisen asumisen harjoittelu. Kyseisestä harjoittelusta käytetään erilaisia nimityksiä, kuten asumisharjoittelu, itsenäistymisasuminen, tuettu asuminen, tukiasuminen jne.

Aluehallintovirastot antavat toimintatapojen yhtenäistämiseksi yhteisen ohjauskirjeen lastensuojelun itsenäisen asumisen harjoittelusta sijaishuollossa ja tuetusta asumisesta jälkihuollossa. Aluehallintovirastot ohjaavat kuntia ja yksityisiä palveluntuottajia seuraavasti:

Lastensuojelulain (417/2000) 4 a §:n 1 mom mukaan lastensuojelun on turvattava lapsen hyvä hoito ja kasvatus, lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito sekä lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin siten, kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 1 §:ssä säädetään. Sijaishuollon aikaisen hoidon, kasvatuksen ja kuntoutuksen tulee toteutua lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Sijoitetulla lapsella on erityinen oikeus suojeluun ja tasapainoiseen kasvuun.

Lapsen sijoittaneella kunnalla on velvollisuus huolehtia siitä, että sijoituksen aikana lapsi saa hänen tarvitsemaansa hoitoa ja huolenpitoa. Lastensuojelulain 49 §:n 1 mom mukaan lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on huolehdittava sijaishuoltoon liittyvien palvelujen, hoidon ja huolenpidon järjestämisestä sekä varmistettava, että lapsen oikeus hyvään ja riittävään kasvatukseen toteutuu siten kuin lastensuojelulain 4 ja 4 a §:ssä säädetään.

Sijaishuollossa olevan lapsen itsenäisen asumisen harjoittelussa käytännöt ovat kirjava. Lasten saama tuki ja valvonta harjoittelussa vaihtelee suuresti. Itsenäisen asumisen harjoittelu on tarpeellinen monelle itsenäistymisvaiheessa olevalle lapselle/nuorelle.

Sijaishuollossa olevat lapset

Lastensuojelulain 49 §:n 2 mom mukaan lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona taikka muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla.

Lastensuojelulain 50 §:ssä säädetään sijaishuoltopaikan valinnasta. Lapsen sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä lapsen sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Lisäksi tulee mahdollisuuksien mukaan ottaa huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta.

Hallituksen esityksen 252/2006 mukaan 49 §:n 2 momentissa mainitulla ”muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla” tarkoitetaan esimerkiksi lapsen sijoittamista terveydenhuollon yksikköön hänen välttämättömän lääketieteellisen hoitonsa järjestämiseksi, lapsen sijoittamista sukulaisperheeseen tai väliaikaista sijoittamista kotiin. Hallituksen esityksessä ei kuvata esimerkkiä, jossa lapsen sijaishuoltopaikka olisi sellainen, että lapsi ei olisi ympärivuorokautisessa hoidossa.

Sijaishuoltopaikan valinnassa on aina kyse lapsikohtaisesta harkinnasta. Sijaishuolto järjestetään lapsen hoidon ja huolenpidon turvaamiseksi, pääsääntöisesti muualla kuin lapsen kotona. Siihen nähden lapsen sijoittaminen yksin asuntoon, jossa kukaan ei huolehdi hänen hoidostaan, kasvatuksesta eikä ikätasoisesta valvonnastaan, ei ole lain hengen eikä sijaishuollon tarkoituksen mukaista. Lapsen suoriutuessa itsenäisesti ilman ympärivuorokautista hoitoa, huolenpitoa ja valvontaa, voidaan olettaa, ettei huostaanotolle ei ole enää tarvetta ja huostaanotto tulee purkaa.

Oikeuskirjallisuudessa (Räty 2019, 529-530) on todettu, että lapsi voidaan tietyissä tilanteissa sijoittaa yksin asumisharjoitteluun. Lasta ei kuitenkaan voi jättää yksin ja lapsen asianmukaisen hoidon ja huolenpidon turvaamiseksi on järjestettävä riittävä valvonta ja sen varmistaminen, että lapsi hyötyy asumisharjoittelusta. Käytännössä riittävän valvonnan ja tuen varmistaminen on erittäin vaikeaa, jos asunto ei ole toimintayksikön välittömässä läheisyydessä eikä lapsen ole mahdollista esim. palata takaisin laitos- tai perhekotipaikalle välittömästi ongelmien ilmetessä. Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan, itsenäisen asumisen harjoittelu tulee järjestää siten, että lapsi on edelleen sijoitettuna laitokseen/perhekotiin ja on mukana luvan mukaisessa asiakasmitoituksessa. Tällöin lapsella on tosiasiallinen mahdollisuus palata yksikköön tilanteen niin vaatiessa.

Huostaanotetun lapsen asumisharjoittelupaikan on oltava lastensuojelulaitoksen tai ammatillisen perhekodin välittömässä läheisyydessä, eli samassa rakennuksessa (esim. rakennuksen päädyssä) tai pihapiirissä. Tätä kauempana asumisharjoittelu-asunto ei käytännössä voi olla. Lapselle on asumisharjoittelussa turvattava kaikissa tilanteissa mahdollisuus saada alalle koulutuksen saaneen työntekijän apu ja tuki ympärivuorokautisesti. Ei ole riittävää, että tuki annetaan puhelimitse. Hoito- ja kasvatushenkilökunnalla tulee tosiasiallisesti olla mahdollisuus huolehtia siitä, että lapsi saa

tarvitsemansa hoidon ja huolenpidon sekä valvonnan. Tuen saaminen ei voi olla lapsen aktiivisuuden varassa.

Kun kysymys on sijaishuollosta, jota järjestetään edellä kuvatulla tavalla lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden, on sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen varmistettava lapsen turvallisuus. Lisäksi on varmistettava, että puitteet asumisharjoittelupaikassa ja sen ympäristössä vastaavat lapsen yksilöllisiä sijaishuollon järjestämisessä huomioidettavia tarpeita. Toimielimen on huolehdittava sijaishuoltoon liittyvien palvelujen, hoidon ja huolenpidon järjestämisestä sekä varmistettava, että lapsen oikeus hyvään hoitoon- ja kasvatukseen toteutuu siten kuin lastensuojelulaissa säädetään.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee aina tarkasti harkita ja perustella, onko lapsi valmis siirtymään itsenäisen asumisen harjoitteluun, ja asumisen sujumista tulee jatkuvasti arvioida asiakassuunnitelmassa sovittujen tavoitteiden mukaisesti. Mikäli itsenäisen asumisen harjoittelussa on ongelmia, tulee niihin puuttua ja arvioida lapsen edun mukaisesti palaaminen sijaishuoltoyksikköön. Huostaanotetun lapsen hoito ja turvallisuus on lapsen asioista vastavan sosiaalityöntekijän ja sijaishuoltoyksikön vastuulla kaikissa tilanteissa. Mikäli sosiaalityöntekijän käsityksen mukaan lapsi kykenee itsenäiseen asumiseen asumisharjoittelujakson jälkeen, tulee arvioida, onko huostaanoton tarvetta enää olemassa ja tarvittaessa päättää huostaanotto.

Tuettu asuminen jälkihuoltona

Jälkihuoltoa tulee järjestää siinä laajuudessa kuin lapsi tai nuori sitä yksilöllisesti tarvitsee. Tarvetta arvioitaessa huomioidaan lapsen ja nuoren ikä, lapsen ja nuoren erityiset tarpeet, lapsen ja nuoren tarve itsenäistymistä edesauttaviin tukitoimiin sekä muut yksilölliset tarpeet. Jälkihuollon tarkoituksena on muun muassa turvata siirtymäaikana lapsen tai nuoren sijaishuollossa saavutetut tavoitteet. Lapsen sijoituksen päättymisen jälkeen on tärkeää pyrkiä tukemaan lapsen kotiutumista tai nuoren itsenäistymistä kohti aikuisuutta.

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 21 § 2 momentissa määritellään tuettu asuminen. Tuettu asuminen on tarkoitettu henkilöille, jotka tarvitsevat tukea itsenäiseen asumiseen tai itsenäiseen asumiseen siirtymisessä. Sosiaalihuoltolain soveltamisoppaan (STM 2017:5) mukaan tuettua asumista käytetään tukimuotona muun muassa lastensuojelun jälkihuollossa olevilla nuorilla. Tuetussa asumisessa asumista tukevat palvelut muodostavat palvelukokonaisuuden, joka muodostetaan yksilöllisesti asiakkaan tarpeiden ja iän mukaisesti. Aluehallintovirastot katsovat, että tuettu asuminen on ensisijaisesti tarkoitettu täysi-ikäisille asiakkaille.

Jälkihuollossa olevan nuoren tukiasunto voi sijaita kauempana laitoksen/perhekodin pihapiiristä tai samassa rakennuksessa. Mikäli tukiasunto on samassa rakennuksessa kuin laitos/perhekoti, on tukiasunnon oltava erillinen yksiköstä siten, että sillä on oma sisäänkäynti ja toiminnan on oltava erillistä sijaishuoltoyksikön toiminnasta.

Tuetun asumisen henkilökunta voi olla laitoksen/perhekodin henkilökuntaa siten, että työvuoroluettelosta ilmenee, kenen vastuulla milloinkin ovat tuetun asumisen asiakkaat. Mikäli tuetussa asumisessa käytetään laitoksen/perhekodin henkilökuntaa, esim. lapsen entistä omaohjaajaa, tulee laitokseen tai ammatilliseen perhekotiin korvata työntekijän työpanos sijaisella siltä ajalta, kun hän on tuetun asumisen tehtävissä. Palveluntuottajan tulee kaikissa tilanteissa varmistua, että toiminnassa on tosiasiallisesti toiminnan edellyttämä henkilöstö.

Kun tuetun asumisen palvelua antaa yksityinen sosiaalipalvelun tuottaja, toiminnasta on tehtävä yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain 11 §:n mukainen ilmoitus. Palveluntuottajalla tulee olla oma henkilöstönsä ilmoituksen- ja luvanvaraiselle toiminnalle.

Lisätiedot Etelä-Suomen aluehallintovirasto: sosiaalihuollon johtava ylitarkastaja Sari Husa, 0295 017 361
Itä-Suomen aluehallintovirasto: sosiaalihuollon ylitarkastaja Marko Kumpulainen, 0295 016 860 ja sosiaalihuollon ylitarkastaja Marjut Eerola, 0295 016 868
Lapin aluehallintovirasto: sosiaalihuollon ylitarkastaja Marjut Aikio, 0295 017 384
Lounais-Suomen aluehallinto: sosiaalihuollon ylitarkastaja Sini Virtanen 0295 018 017
Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto: ylitarkastaja Päivi Ahvenus, 0295 018 575
Pohjois-Suomen aluehallintovirasto: sosiaalihuollon ylitarkastaja Saku Vaskivuo, 0295 017 587

Sähköpostiyhteydenotoissa: etunimi.sukunimi@avi.fi

Jakelu Kuntien ja sote-kuntayhtymien sosiaalihuollosta vastaavat toimielimet ja sijaishuoltoyksiköt
Yksityiset lastensuojelun luvanvaraiset sosiaalipalvelujen tuottajat ja sijais-
huoltoyksiköt
Valtion koulukodit

Tiedoksi Sosiaaliasiamiehet
Sosiaali- ja terveysministeriö
Terveys- ja hyvinvoinninlaitos
Valvira
Kuntaliitto
Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
Oikeuskanslerin virasto